

História a tyrania

História sa neopakuje, ale ponúka ponaučenia. Keď americkí otcovia zakladatelia debatovali o ústave, zobrali si ponaučenia z histórie, ktorú poznali. Pretože si uvedomovali, ako sa staroveké demokracie premenili na oligarchie a impériá, mali strach, aby sa aj vízia ich demokratickej republiky neskončila krachom. Vedeli o Aristotelovom varovaní, že nerovnosť vyvolá nestabilitu a o Platónovom názore, že demagógovia využívajú slobodu prejavu, aby sa sami ustanovili ako tyrani. Vybudovaním demokratickej republiky na základoch práva a ustanovením systému vzájomnej kontroly a vyváženosti medzi zložkami moci sa otcovia zakladatelia snažili vyhnúť zlu, ktoré podobne ako antickí filozofi nazvali *tyrania*. Mysleli tým uzurpáciu moci buď jednotlivcom alebo

skupinou, prípadne obchádzanie zákona vládcami v mene vlastného prospechu. Väčšina nasledujúcej politickej diskusie v Spojených štátoch sa potom sústredila na problém tyranie v rámci americkej spoločnosti: napríklad v otázke otrokov a žien.

V tomto zmysle je zásadnou americkou tradíciou v prípade ohrozenia nášho politického poriadku uvažovať o histórii. Ak máme obavy, že americký experiment ohrozuje tyrania, môžeme sa riadiť príkladom otcov zakladateľov a premýšľať o histórii iných demokracií a republík. Dobrou správou je, že dnes máme k dispozícii viac aktuálnych a relevantných príkladov, než len staroveké Grécko a Rím. Zlou správou však je, že história modernej demokracie je tiež históriou úpadku a pádu. Od čias, keď americké kolónie vyhlásili nezávislosť od britskej monarchie, ktorú zakladatelia považovali za „tyranskú“, došlo v európskej histórii k trom veľkým demokratickým udalostiam: po prvej svetovej vojne v roku 1918, po druhej svetovej vojne v roku 1945 a po páde komunizmu v roku 1989. Mnoho demokracií, ktoré sa ocitli na týchto križovatkách, zlyhalo za okolností, ktoré v istých dôležitých aspektoch pripomínajú tie naše.

História môže rozširovať poznanie a môže varovať. Koniec 19. storočia bol podobne ako koniec 20. storočia obdobím expanzie globálneho obchodu, ktorý vyvolával očakávanie pokroku. Začiatkom 20. storočia, podobne ako začiatkom 21.

storočia, boli tieto nádeje otrasené novými víziami masovej politiky, v rámci ktorej vodca či strana vyhlasovali, že sú priami zástupcovia vôle ľudu. Európske demokracie v 20. a 30. rokoch sa zmenili na pravicové a fašistické autokracie. Komunistický Sovietsky zväz, ktorý vznikol v roku 1922, rozšíril v 40. rokoch svoj model do Európy. Európska história 20. storočia nám ukazuje, že spoločnosti sa môžu rozpadnúť, demokracie padnúť, etika skolabovať a obyčajní ľudia sa môžu ocitnúť nad popravicími jamami so zbraňami v rukách. Preto by nám mohlo dnes poslúžiť porozumenie toho, že sa to môže znovu stať.

Fašizmus a komunizmus boli reakciami na globalizáciu, na skutočnú i domnelú nerovnosť, ktorú to vytváralo, a na očividnú bezmocnosť demokracií sa s tým vyrovnáť. Fašisti v mene vôle odmietali rozum, popierali objektívnu pravdu a nahrádzali ju glorifikáciou mýtu artikulovaného vodcami, ktorí sa zaprisahávali hlasom ľudu. Ukazovali na globalizáciu s odôvodnením, že zložitost' jej výziev je výsledkom sprisahania proti národu. Fašisti vládli jedno či dve desaťročia, pričom zanechali nedotknuté intelektuálne dedičstvo, ktoré sa dnes stáva relevantnejším. Komunisti vládli oveľa dlhšie: v Sovietskom zväze takmer sedem desaťročí a viac než štyri dekády vo väčšej časti východnej Európy. Ponúkali vládu prostredníctvom disciplinovanej strany elity s monopolom na pravdu, ktorá bude

viest' spoločnosť do zaistenej budúcnosti podľa údajne platných zákonov histórie.

Možno máme nutkanie si myslieť, že naše demokratické dedičstvo nás automaticky pred týmito hrozbami ochráni. Je to chybná úvaha. V skutočnosti od nás precedens ustanovený zakladateľmi požaduje, aby sme preskúmali históriu s cieľom pochopiť hlbinné pramene tyranie a zvažili naše primerané reakcie. Súčasní Američania nie sú múdrejší než Európania, ktorí v 20. storočí zamienili demokraciu za fašizmus, nacizmus či komunizmus. Máme však výhodu, že sa môžeme z ich skúsenosti poučiť. Dnes je na to pravá doba.

Táto kniha ponúka dvadsať ponaučení z 20. storočia, prispôbených aktuálnym okolnostiam.